

[רבא ואביי נהגו לטלטל עומרים / גזול-שחוט ע"י הנחת דבר התר, אך מבואר בגמרא שבפעם מותר מן הדין לטלטלם ללא הנחת אותו דבר שראויים הם לשימוש אדם, אלא שאדם חשוב יש לו להחמיר].
הלכה כרב אשי שלא התירו לטלטל ע"י הנחת דבר התר אלא במת בלבד (עפ"י שו"ת הרשב"א תתמו; או"ח שי"א, ה). ודעת הרא"ש להתיר בכלי שמלאכתו לאיסור. והרבה ראשונים חולקים על כך, אם לא בהנחת דבר המיוחד לאותו כלי, כגון שום במדוכה שלו (מובא במשנ"ב שח סקכ"ו). מדברי התוס' (קמג. ד"ה רבא) מבואר שהתירו לטלטל גרעיני תמרים שנאכלו בשבת על ידי חפץ אחר, הואיל ואי אפשר היה לטלטלם מבעוד יום, ואפילו לאדם חשוב (ולכאורה כן הדין לדעתם גם בשאינם ראויים למאכל בהמה כלל). והרמב"ן (שם) חולק.

דף קמג

רלג. א. האם מותר להעביר עצמות קליפות ופירורים מעל השלחן בשבת?

ב. האם מותר לטלטל גרעיני תמרים?

ג. האם מותר לקנח את הטבלה בספוג? ומה דינו של הספוג לענין טלטול בשבת וקבלת טומאה?

א. נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מותר להעביר בשבת עצמות וקליפות מעל השלחן, שהמוקצה משימוש אדם אינו אסור בטלטול, או מסלק הטבלה כולה ומנערה ולא יטלטלן בידיים (לגסת המשנה, בית שמאי מתירים ובית הלל אוסרים אבל רב נחמן אמר שמוחלפת השיטה, וכן משנת עדיית מסייעת לדבריו. תוס').

רש"י (כאן וריש ביצה) כתב שמדובר בעצמות וקליפות שאינן ראויות למאכל בהמה. והתוס' ורי"ף וש"פ (ועריטב"א) חולקים וסוברים שדוקא בראויות לבהמה אבל כשאינן ראויות כלל, אפילו מאן דלית ליה 'מוקצה' אוסר.

וכן פירורים פחות מכזית ושיער אפונים ועדשים, מותר להעביר מעל השלחן – מפני שהם מאכל בהמה. והעמידו בגמרא כרבי שמעון המתיר מוקצה, אבל לרבי יהודה (ובית שמאי) אסור להעבירם בידיים.

א. כאשר אין הקליפות והעצמות ראויות לבהמה [או שאין מצויה שם בהמה. מג"א] לדברי הכל אסורות בטלטול בידיים אלא מסלק הטבלה.

ב. סילוק הטבלה; יש אומרים שמגביהה ומטלטלה למקום שהוא רוצה לנערה (ע' מלחמות ה'. ולכאורה משמע כן מתוס' (ד"ה רבא) שכתבו שאפילו לרבי יהודה מותר לטלטל הגרעינים אגב כלי או לחם, כמו שנהג רבה ושאר אמוראים. אך י"ל שמדובר כשהיו צריכים למקום הטבלה שאז מותר לכו"ע). ויש אומרים שאין להגביה אלא מנערה במקומה (ע' ברשב"א שני תירוצים. וכדעה זו נקט השו"ע שח, כו).

ואם יש על הטבלה דבר מאכל הראוי לאדם וכד', יכול להגביהה ואין צריך לנערה [ואפשר אף לכתחילה רשאי להניח עליה פת וכד' ולהגביהה, אם קשה לו הניעור. מג"א. ואם מתחילה היה עליה פת ואח"כ סילקה – ערש"ש וחז"ב ריש ביצה]. וכן אם צריך את מקומה, בכל אופן רשאי להגביהה ולטלטלה מעל השלחן (או"ח שח, כו).

ב. כשם שמותר ליטול הטבלה, כך יכול להעביר הקליפות על ידי סכין או כלי אחר אם הוא צריך להשתמש באותו מקום, שזהו בכלל 'טלטול מן הצד' לצורך דבר המותר (משנ"ב שח ס"ק קטו, מפמ"ג. וכן נקטו הגרשו"א הגריש"א והגרהפ"ש). ויש אוסרים (עפ"י שו"ע הגר"ז שח, ס רנט קו"א ג; חזו"א מז, יד). ואם נתקבצו הרבה יחד ומאוס עליו להשאירן כך – לדברי הכל מותר להעבירן בידיים, כדין גרף של רעי (משנ"ב שם).

ב. גרעינים של תמרים הנאכלים לבהמה (תמרי ארמייתא' שהם גרועים, כפרש"י. וערי"ף) – מותר לטלטלם, שהרי מאתמול מיועדים לבהמה אגב אמם, אבל תמרים משובחים הנאכלים לאדם (תמרי פרסייתא') – אסור, שלא היו מיועדים מאתמול לבהמה אלא לאדם. שמואל היה מטלטלם אגב לחם [שסובר עושה אדם כל צרכו בפת]. רבה היה מטלטלם אגב ספל מים. רב הונא בריה דרב יהושע היה עושה אותם כ'גרף של רעי' (צוברם לפניו עד שנמאסות בעיניו ונוטלם מלפניו ונותנם לבהמה. רש"י). ורב אשי סבר שאין לעשות כן לכתחילה. רב ששת היה זורקם בלשונו (בשעת אכילת התמרים). רב פפא זורקם אחורי המטה (שמיסב עליה). אמרו עליו על רבי זכריה בן אבוקולס שהיה מחזיר פניו אחורי המטה וזורקם.

א. מבואר בתוס' ובשאר פוסקים שלרבי שמעון המתיר מוקצה [וכן קיימא לן בשבת, וי"א אף ביום טוב. ע' ריש ביצה ובראשונים; או"ח תצה, ד], מותר לטלטל הגרעינים הנאכלים לבהמה אף על פי שבכניסת שבת היו התמרים מיועדים לאדם. ואעפ"כ שמואל היה מחמיר על עצמו ולא מטלטלם בידים (ואולם הרמב"ן פירש בענין אחר). וכן נפסק להלכה (שח, ל) שמותר לטלטלם, ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטלם אלא בשינוי מפני שיש מקומות שאינם נאכלים לבהמה, וגם מפני שאין ראויים לה אלא ע"י הדחק (אחרונים).

ב. אם אינם ראויים לבהמה או במקום שאין מאכילים את התמרים לבהמות (רי"ף) או שאין בהמה מצויה באותו מקום (מג"א וש"א), הרי הם מוקצה לאחר שהוציאם מהפה, אבל רשאי לטלטל מתוך פיו ולהניחם על הצלחת וכד', אך לא יחזיק הקליפות ביד על מנת להשליכם כעבור זמן (שש"כ, כו, עפ"י הר"ן). ולדעת הגר"ז (בשו"ע שלו שח, סו) משליכן בלשונו דוקא. וכ"כ בספר ערוך השלחן (שה, נה), וכן הורה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ט, ה). וע"ש גם באו"ח ח"ד עמ' קמ אות ז), שאסור להשליך בידיו אלא בלשונו.

ג. גרעינים שיש בתוכם או מעליהם דבר הנאכל לאדם, וכן גרעינים שלפעמים אנשים אוכלים אותם – מותר לטלטל לדברי הכל אעפ"י שאין בדעתו לאכלם (עפ"י באור הלכה שם ומשנ"ב ס"ק קיו). ובכלל זה קליפות תפוזים, כיון שיש אנשים שעושים מהם מרקחת. שש"כ כו הערה פב. ולכאורה נראה שכיום מסתמא דינם כשאר עצמות, דמאי שנא מפירורים פחות מכזית שהואיל וסתמן אינם נאכלים לאדם הוי מוקצה, אף קליפות תפוזים עתה בסתמא הן נזרקות. וע' 'תקונים ומלואים' שמשעה שהסירן לזרקן הריהן 'מוקצה'.

ג. ספוג (הוא כמין צמר, נעשה לחוף הים. והערוך פירש שהוא גדל על ראש דג. ע' רמ"א שכ, יח ובמשנ"ב); אם יש לו עור בית אחיזה – מקנחים בו. ואם לאו – אין מקנחים בו משום סחיטה. ואפילו לרבי שמעון המתיר דבר שאינו מתכוין, מודה ב'פסיק רישיה ולא ימות'. (וחכמים אומרים) בין כך ובין כך ניטל בשבת (כשהוא נגוב (רש"י), כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ריטב"א) ואינו מקבל טומאה (שאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת. רש"י).

א. לכאורה משמע מרש"י שאין איסור קינוח אלא ברטוב, ובספר אליה רבה וכן בתוספת שבת מצדדים להחמיר משום 'לא פלוג'. וצריך עיון לדינא (באור הלכה שכ, ז).

ב. ההתר לקנח בו כאשר יש בו עור בית אחיזה, לפרש"י ורמב"ם (ככ, טו) ורי"ד הוא משום שאפשר לקנח בלא סחיטה. והראב"ד כתב שאעפ"י שאי אפשר בלא סחיטה מותר, שהרי זה כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה את מימיה.

ג. יש גורסים שלחכמים מותר לקנח בספוג אפילו אין בו בית אחיזה. וכן פסק הרי"א. ופירש הרי"ד (בפסקיו) לפי שאין בו תורת סחיטה, שאין המשקים מגופו כמו הפירות וגם אין צריך לליבונן. ומכל מקום אם מתכוין לסוחטו כתב הרי"א לאסור. והתוס' ושאר פוסקים חולקים.

פרק שנים ועשרים

- רלד. א. חבית שנשברה בשבת, כמה מותר להציל ממנה וכיצד?
 ב. מי שנתפזרו לו פירות בחצר, כיצד מלקטם?
 ג. משקים היוצאים מן הפירות ודבש הזב מהחלות בשבת, האם מותרים או אסורים באותה שבת?
- א. חבית שנשברה מצילים הימנה מזון של סעודות [ולא יותר – שמא מתוך בהילותו יביא כלים דרך רשות הרבים וכד' (מפרשים)]. ואם מציל בכלי אחד, מותר להציל כמה שרוצה. רש"י עפ"י גמרא קכ.]. ואומר לאחריים בואו והצילו לכם (כל אחד מזון ג' סעודות (רש"י). ויש אומרים אף יותר. רי"ד). ובלבד שלא יספוג (ביין. ואף בספוג שיש לו בית אחיזה. תוס') ולא יטפח (בשמן) – שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.
- א. נראה שלא הצריכוהו חכמים לאכול ממה שהציל אלא קבעו לעולם שמציל ג' סעודות, ואף אם יש לו אוכל אחר המזומן לאכול. ואפשר שאפילו אם נשברה החבית למעלה מהשולים, בענין שישאר ממנה ג' סעודות אף אם לא יציל, התירו חכמים בכל אופן, וכך מסתבר (עפ"י חרושים ובאורים).
- ב. נחלקו הדעות אם האיסור להציל יותר ממזון של סעודות נאמר גם לאחר שכבר נשפך מהחבית, או שמא באופן זה מותר כיון שכבר אינו בהול, שכבר נעשה הנזק (תרומת הדשן). ואפשר להקל בזה בזמננו שאין מצויה רשות הרבים גמורה [ויאסוף לתוך כלים קטנים, לשנות ממש חול] (מובא במשנ"ב שלה, א).
- ואם נסדקה החבית והמשקים מטפטפים שאינו בהול כל כך – מותר להציל בכלים הרבה (רמ"א שם ומשנ"ב).
- ג. בתוך הבית, או מביתו לחצרו – מותר להציל אפילו בכלים הרבה, ורק מחצר לחצר אחרת [אפילו עירב עמה] אסרו. מחצר לבית אחר [שעירב עמו] – מחלוקת (עפ"י רמ"א ומשנ"ב שם).
- ב. נתפזרו לו פירות בחצר – מלקט על יד על יד (= קצת קצת) ואוכל, אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה – שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.
- התוס' והרא"ש כתבו שאין לגרוס 'ואוכל', שמותר ללקט קצת קצת אף אם אינו אוכל מיד [כגון שנותן לתוך חיקו או כסותו]. ונראה לכאורה לשיטתם שהוא הדין אם מכניסם הביתה אפילו מניחם בתוך סל, שאין זו דרך חול], ובלבד שלא ילקט לסל ולקופה. ואולם הרי"ף ועוד ראשונים גרסו 'ואוכל', וכן נקט הגר"א להלכה, שאפילו ליתנם לתוך חיקו או כסותו אסור (מובא במשנ"ב סוס"י שלה, וע"ש בבאה"ל).
- ואם נפלו במקום אחד – נותן אפילו לתוך הסל, מלבד אם נפלו לתוך צרורות ועפר שבחצר שאז אפילו הם במקום אחד לא יתן לתוך הסל אלא מלקט ואוכל (עפ"י רמב"ן ור"ן; או"ח סוס"י שלה).
- ג. נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו על משקים שיצאו מהפירות מעצמם, האם אסורים בשבת (גזרה שמא יסחוט. רש"י ורמב"ם עפ"י גמרא ריש ביצה. וערמב"ן) או מותרים באופן שיעד אותם הפירות לאכילה ולא למשקה.
- ונחלקו אמוראים האם מחלוקתם אמורה גם בזיתים וענבים (שרובם לסחיטה עומדים. רש"י), כן אמר עולא

אמר רב. או באלו מודה רבי יהודה לאסור. כן אמר רב יהודה אמר שמואל. ופרש רנב"י (עפ"י הברייתא) לשיטתו שנחלקו בתותים ורימונים (שיש הסוחטים אותם בשביל מימיהם) שהכניסם לאוכלים [אבל למשקים או לסתם – אסור], ואולם בשאר פירות שאין סוחטים אותם, מודים חכמים שהמשקה היוצא מהם מותר. ורבי יוחנן פסק כרבי יהודה בשאר פירות מלבד זיתים וענבים.

א. להלכה, בתותים ורימונים, אם היו עומדים לאכילה – היוצא מהם מותר. בזיתים וענבים –

אסור (רמב"ם כא, טז; או"ח שכ, א).

ב. לפירוש התוס', מודים רב ורבי יוחנן שאם מתחילה סחט זיתים וענבים ושוב הכניסם לאכילה,

משקים היוצאים מהם אסורים אפילו לרבי יהודה שמא יבוא לסחוט, שהרי סחטם מתחילה.

ומכל מקום בתותים ורימונים אפילו סחטם מתחילה, כאשר הכניסם לאוכלים מותר.

חלות דבש שריסקן מערב שבת ויצא מהם דבש מעצמו – אסורים (שמא יבוא לרסק). ר"א מתיר. [כמו כן נחלקו התנאים בזיתים וענבים שריסקם מערב שבת ויצאו מהם משקים מעצמם בשבת; חכמים אסורים ורבי אלעזר ורבי שמעון מתירים. קמה:].

א. להלכה בזה ובזה מותרים (רי"ף; רמב"ם כא, טז; או"ח שכ, ב שכא, יג). ולדעת הטור וסיעתו צריך

שיהיו הפירות מרוסקים יפה עד שאינם מחוסרים דיכה, רק אז מותרים המשקים היוצאים

בשבת. ומסתבר שהוא הדין לענין דבש (באור הלכה שכא, יג).

ב. חלות דבש שלא ריסקו; כתב המגן-אברהם (שכא סקט"ז) להתיר לסחטן על האוכל. ובבאור

הלכה (שם יג ד"ה אבל) פקפק בדבר על פי מסקנת דברי המג"א. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א פה)

כתב להקל מחמת כמה צדדים.

וכשיודע שהדבש צף מבעוד יום, אפילו לא ריסק החלות כלל – מותר ליטלנו (באה"ל שם בסוף

הסעיף עפ"י משמעות הב"י).

דפים קמג – קמד

רלה. מה דינם של המשקים דלהלן לענין הכשר לקבלת טומאה?

א. חלב האשה והבהמה.

ב. דם האדם והבהמה.

ג. משקים הזבים מזיתים וענבים.

א. חלב האשה מכשיר לקבל טומאה (כשנפל על דבר מאכל, וכן מכשיר את עצמו לקבל טומאת משקים.

ערש"י), בין (שפרש ממנה) לרצון בין שלא לרצון (אם משום שדם נעקר ונעשה חלב והרי דם מגפתה

מכשיר הגם שאינו לרצון. אם משום שהחלב קרוי משקה שנאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו. ערש"י

ותוס').

א. כתבו בעלי התוספות (בחולין פז; ובכריתות יג: ועתוס' פסחים יד. ור"ש מכשירין ו) שמדין תורה אין

לחלב אשה תורת 'משקה' ואינו מכשיר אלא מדרבנן, ולכך אינו מטמא אלא ברביעית. ואילו

מסתימת דברי הרמב"ם נראה שמטמא בכלשהו. וכן משמע בראב"ד (משכב ומושב א, טז. וע"ע

חור"א מכשירין ט, א-ב). ויש סוברים שכל משקים מטמאים ברביעית (ערש"י ע"ז לא. ונדה נה: ריטב"א

שם לג:).